

amíg voltak politikai kapcsolatok, addig sokkal jobbák voltak az emberek közti viszonyok is.

– És miként alakultak Izrael kapcsolatai az EU-val és az egyes európai országokkal? Mik az Ön személyes tapasztalatai? A gázai hadműveletek idején nem érzett feszültséget európai kollégáival?

– Nem, egyáltalán nem. Kapcsolataim az európai kollégákkal igen barátiak, mind személyes, mind szakmai szempontból. Ami az Európai Uniót illeti, a vele fönntartott kapcsolatok nagyon fontosak Izrael számára. Közös értékeket vallunk. Az Unió Izrael első kereskedelmi partnere és meghatározó szerepe van a közel-keleti politikában. Ami a nézetkülönbségeket illeti, azon vagyunk, hogy ezeket párbeszéd során rendezzük, ne deklarációkkal, amelyek könnyen tovább ronthatják a helyzetet.³ A négy-öt évvel korábbihoz képest a helyzet hatalmasat javult. Sokkal intenzívebb a párbeszéd, az együttműködés a legkülönbözőbb területeken. 2008-ban, a gázai hadműveletek idején voltak feszültségek az EU és Izrael között. Főleg a svéd elnökség idején, ami remélhetőleg a 2010-ben kezdődő spanyol elnökség idején megváltozik. A feszültségek enyhítésének módja a tárgyalás, nem a riasztó hangú közlemények vagy a nyilvános bírálát. Ez csak elidegeníti és bizalmatlanná teszi az izraeli közvéleményt az így politizáló országokkal szemben.

Gadó János

Jegyzetek

1 Richard Goldstone dél-afrikai bíró által vezetett ENSZ-testület jelentése a 2008. decemberi-2009. januári gázai hadműveletekről. A jelentés Izraelt és a Hamaszt egyaránt háborús bűnökkel vádolta, amit Izrael élesen elutasított.

2 Az EU svéd elnöksége által beterjesztett javaslat, mely szerint az Unió elismeri Kelt-Jeruzsálemet a leendő palesztin állam fővárosának. A javaslatot ebben a formában nem szavazták meg, egy kiegyensúlyozottabb változatot fogadtak el helyette.

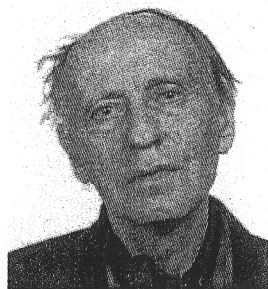
3 A 2. lábjegyzetben említett svéd javaslat tárgyalásának napjaiban valóságos nyilatkozatháború dúlt izraeli és európai (elsősorban svéd) politikusok között.

VÁRNAI PÁL

Elvágódás, avagy a honvágy hiánya

Egy provinciális kozmopolita töprengéseiből

Hogy mi a honvágy, azt mi a bergen-belseni koncentrációs táborban tapasztaltuk meg először. A felnőttek, helyesbíték, a nők, fantáziájukban

unos untalan főztek, meg arról beszéltek, hogy mit esznek majd először, amikor haza kerülnek. Mert úgy 1945 elején, ahogyan törtek előre a szövetségesek, egyre bizakodóbbak lettünk, hogy előbb – utóbb majd csak hazajutunk. Anyám egyik nővére azt jósolta, hogy az új rendszerben apám biztosan polgármester lesz, amilyen bátor beszédeként mondott még nem is olyan régen. Amikor meg már Theresienstadt-ból útban voltunk Magyarország felé, azt énekeltük, hogy „vár otthon reánk, az édesanyánk, visszavár a szép magyar hazánk.” Azt azért mégse hiszem, hogy azok közé vágytunk, akik bevagoníroztak bennünket. Azok jó része (ha eszük volt), különben se várt be bennünket.

Pár évvel később, cionista éveim alatt, egy másik hon felé vágyódtam, Palesztínába, majd Izraelbe, „indulj háluc, hogyha szólnak a kürtök” hogy „munkáskézzel felépítsünk egy új hazát”. Úgyis sokan oda kívántak régóta bennünket. Micsoda kihívás: felépíteni egy új hazát, otthont teremteni az üldözés és a diszkrimináció elől menekülteknek, ahol még a sofőr és a rendőr is zsidó. Aztán már oda se vágyódtunk, vágyódhattunk, hiszen a cionista szer-

vezeteket betiltották. Később, a sok, forradalmi romantikától áthatott szovjet regény és film hatására a „megvalósult szocializmus” országa tűnt csábítósnak. Szóval már zsenge koromban volt hova vágyódnom, elvágódnom. Utána még

pár évig – gyerekként, kamaszként – otthon éreztem magam a diktatúrában, hiszen más életformát nem ismertem. Építettük a szép szocialista jövőt és nem győztük várni annak megvalósulását. (Később hallottam a viccet: Melyik a legjobb út a szocializmushoz? Amelyik a leghosszabb.) Azután jött a kiábrándulás ideje. Észak-Amerika igazán sose vonzott. Ha valahova vágyódtam, az Párizs vagy Olaszország volt. Amikor pedig alkalmam lett volna oda menni, más helyet választottam. Ezt a választásomat nagyon hamar megbántam, erről számos akkori levelem tanúskodik.

Az emigráció első éveit nehezek voltam. Család nélkül, csekély nyelvtudással, teljesen idegen környezetben és kultúrában természetes, hogy elfogott bennünket a honvágy. Azaz: mi tulajdonképpen nem valami felé, hanem valami elől mentünk, menekültünk. Nagyon fájdalmasak voltak azok az órák, amikor átléptük az osztrák magyar határt, hiszen egész addigi életünket hagytuk magunk mögött. Akkor, legalábbis, azt gondoltuk örökre. Amikor 1956. december végén megérkeztünk az első ausztriai szálláshelyünkre, egy férfi felsóhajtott, hogy bárcsak a

lába tört volna el, amikor el akart jönni otthonról. Én, úgy látszik, már akkor is kicsit pimasz lehettem, mert rá kérdeztem: – Akkor most jobb lenne ott törött lábbal? De hát ilyen kettéhadt lelkűek voltunk akkoriban! Az első években, a sok érdekes, de többnyire lehangoló tapasztalat időszakában csak az éltetett bennünket, hogy, ha nem is tudtuk még, hogy mi vár ránk és még nem tehetjük azt, amit szeretnénk, de megszabadultunk egy szörnyűséges rendszertől. Az első időkben, Kanadában legtöbbször nem honvágyat érzett, hanem Bécs után sóvárogunk, ahol annyi kedvességet tapasztaltunk a bécsiek részéről.

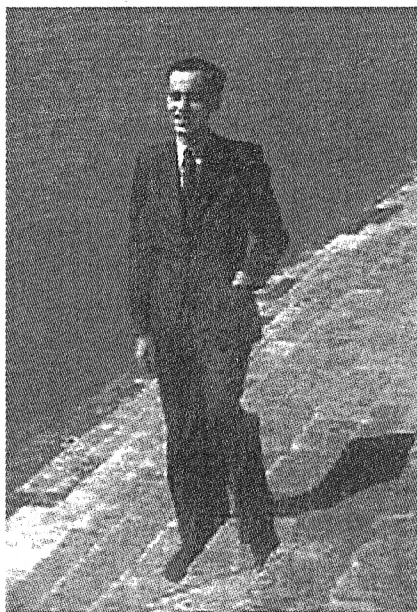
Várnai Pál kisgyermekként

Az 50-es években a pesti alsó rakparton

Szülőföldünkön kívül más helyet nem is ismertünk. Reménytelenül messzire kerültünk. Ahogy később egy kiskunhalasi roma zenész mondta: „Csúnya messze van az a Kanada, Palika”. Az egyik fiú meg egyszer felsóhajtott: ha híd lenne az óceánon át, már rég átkelt volna rajta. Én, bevallom, az első években nagyon elvagyódtam Kanadából. Igaz, akkor, szegény menekültként még olyan helyzetben voltam, hogy az országnak csak a kevésbé vonzó oldalait láthattam, a demokráciát, a szabadságot, az emberek toleranciáját még nem nagyon ismerhettem fel. Kanadában jöttem, jöttünk rá so-

kan, hogy mindenekelőtt európaiak vagyunk, de ehhez a felismeréshez el kellett hagynunk az öreg kontinenst. Idézek egy nemrég meglett levélből, amelyet egy Párizsban élő földimnek írtam, s amely levelet ő soha nem kapta meg: „Rájöttem, hogy nem szabad nem a szívünkre hallgatni.” Mindig Párizsról álmodoztam s most nem élttem ezzel az egyszeri nagy lehetőséggel. Ugyanakkor prófétikus is volt a levelem: „Lehet, hogy ez a kivándorlás végleges lesz. Nem szeretném, mert a magyar nyelvre készültem, s a hivatásom valahol ott maradt. Mindenesetre az egész élet tanulmányútnak fogom fel, mint ahogy az életet is:”

Az első, Montreálban töltött években a szabadidőnket velünk egykorú magyar vagy magyar zsidó diákok között töltöttük. Nagyon sok magyar vendéglő, eszpresszó volt ott akkoriban, ahol rövid időre az az illúziónk lehetett, mintha Budapesten lennénk. (Hozzátehetem, hogy eszpresszót,

penzhiány miatt, Magyarországon belülről soha nem láttam.) Aztán elkerültem onnan egy unalmasabb, nagyon angol városkába, majd egy amerikai egyetemi campusra, ahol aztán tényleg idegennek éreztem magam. Amikor egyszer visszalátogattam Montreálba, szinte futólépésben mentem az egyik magyar eszpresszó felé: nagyszerű érzés volt kicsit megint otthon lenni. Amerikában minden más volt: a diákok, a tanárok, az étel, a lányok, egy szóval az egész mentalitás. Nosztalgi-

ám volt egy olyan, talán a háború előtti Magyarország vagy Budapest iránt, amelyet igazán csak az irodalomból, Molnár, Heltai, Gábor Andor, Karinthy írásából ismerhettem, az amerikai értékekkel gyakran összeütközésbe kerültem, egy a számomra szokatlan gondolkodásmóddal, amely azért, most visszagondolva rá, nem is tűnik annyira idegennek, mindenesetre jóval pozitívabbnak, mint akkor.

Európai vakációim alatt, bárhova is jöttem, úgy éreztem, hogy minden ott-honosabb: az arcok, a ruhák, a modor, a táj, az épületek. S amint csak tehettem, az időm jó részét Magyarországon töltöttem. Ismeretes az a vicc, amikor két zsidó hajókázik ellenkező irányban s mindegyik azt mutatja, hogy a másik a mesüge (a hülye). Pontosan ez történt velem 1982-83-ban, amikor, hosszú idő után, otthonra találtam egy fiatal zsidó értelmiségi társaságban Budapesten. Jót mulattak rajtam, hogy még én irigyelem őket azért, hogy itt élhetnek. Mert ők, a Kádár rendszer még mindig eléggé elzárt világában, egyáltalán nem voltak biztosak abban, hogy nekem kellene őket irigyelnem. Egy alkalommal, azokban az években, Olaszországban voltam, Rómában s készültem le délre, Nápoly meg Szicília felé. Hirtelen megdöntöttem magam. Eszembe jutott, hogy péntek este Scheiber professzornál gyülekeznek az ismerőseim. Gyorsan jegyet váltottam s Budapestre repültem. S ehhez hasonló eset nem egyszer fordult elő velem. Őrült voltam? Vagy csak a legkisebb ellenállást választottam? Hát nem megírtam egyszer, még a hetvenes években, hogy az a véletlen, hogy hol élünk s nem az, hogy hol születtünk?

S aztán? Egyre többet jöttem Magyarországra, szabadidőm jó részét itt töltöttem. Ha barátom itt kevés is volt, éltek itt rokonaim, sok ismerősöm is akadt. Vonzott a Budapestre oly jellemző bennfentes értelmiségi életforma, a gondolatok ütköztetése, az akkoriban még létező pesti (és jelentős mértékben zsidó) humor, az emberek olvasottsága, az itteni eleven kulturális élet. A fiatalok megismert slágerek, mozgalmi dalok, írók, versek is nagyon meghatározók s itt kellett tartózkodnom ahhoz, hogy mindez ismét élővé váljon számomra. Később viszont, amikor már

több időt töltöttem Magyarországon, az itteni politikával, hétköznapi ügyekkel, az emberek bizalmatlanságával, a durvasággal, az udvariassággal, a polgári lét hiányával nehéz volt megbarátkoznom. Szerencsés az, aki mindent egy helyen tud megtalálni. Itt hiányzott a kanadai udvariasság, pontosság, becsületesség, tolerancia. Nem mondhatom, hogy mindig Kanadába vágytam vissza, de valahová máshová feltétlenül. Egyszer egy budapesti irodalmi szalon témája az volt, hogy a máshol élő magyarok ide vágnak, az itt élők meg máshova. Sok magyar szívesen élne másutt, egyesek pedig azt mondják, hogy nem tudnának máshol élni. Igaz, meg se próbálták. Nem mindenütt van ez így. Azt hiszem, hogy a kanadaiak többsége nem vágyik el országából, mert elégedett az életével. De, ha akarnak, nehézség nélkül tudnak máshol élni – és senki nem veti meg őket ezért – könnyebben adaptálódnak, mint a magyarok. Az fiatalabb ország, az emberek mozgékonyabbak, nem annyira kötődnek a helyhez, a hagyományokhoz, mint mi. Ez részben azzal is magyarázható, hogy Kanada egy multikulturális ország, ahol a legkülönbözőbb nemzetiségű, felekezetű és kultúrájú emberek élnek békésen egymás mellett. Kanadában, szerencsére nem található meg az az etnocentrizmus, ami, különösen Kelet Európában jelentősen behatárolja világképünk, és sok konfliktust okoz.

Az utóbbi években időnként felmerül bennem, hogy vajon csak mazochizmusból lehet itt lenni? Megvárjam, amíg majd lehetetlen lesz? A gyűlölködés, az előítéletek, az idegenellenesség, az egyre gyakoribb zsidózás, a média hangja, az ország radikalizálódása mind amellet szól, hogy innen el kellene menni. Ugyanakkor valakinek itt is kell maradni, nem szabad mindent átengedni „azoknak”. Meg úgy érzem, hogy még van itt dolgom, s talán nem mindig a biztonság a legfontosabb. Egy Magyarországon élő amerikai (most már megmondhatom a nevét, Eric volt, Fadud György élet és szerzőtársa) aki sokáig élt a kanadai Torontóban, azt mondta egyszer: „Kanada jó ország, csak az emberek unalmasak. Magyarország viszont elviselhetetlen, de az emberek érdekesekek.” Valami van benne.

Sokszor eszembe jut a kiváló lengyel író, Slawomir Mrozek darabja, az Emigránsok. A darab kétszereplős s valahol Lengyelországon kívül játszódik. A cselekmény a két szereplő közötti beszélgetésekből áll. Egyikük, egy egyszerű munkásember, arról álmodozik, hogy majd pénzt gyűjt, haza megy és otthon vesz egy házat. Társa, egy cinikus intellektuel mindent megtesz, hogy megölje benne ezeket az illúziókat: sose fogsz hazamenni, mondogatja neki, hiszen, majd nagyobb házra gyűjtesz, de főképpen elvesztenéd életed értelmét, azt, hogy hazamehess. A tanulság? A vágyakozás megszépíti az életünket, de hiú ábránd ma-

Az első évek Montréalban

rad. Az álmaink nem arra valók, hogy megvalósítsuk őket.

Disszidáljunk vagy visszidáljunk? Valamikor, még a Kádár rendszerben voltak használatosak ezek a fogalmak. Ma már mindenki elmehet, visszajöhet, ahogyan kedve tartja. Én egyikre se beszéltem rá soha senkit. Mindkettő nagy áldozatokkal jár. Eleve nagy terhet vesz a nyakába az, aki elhagyja szülőhazáját. „Kivándorolni csak végső szükségben szabad” idézi Déry Tibor a Svájcban élő Szilasi Vilmos filozófust. Csak hát ez egy olyan ország, ahonnan időnként el kell menni, menekülni. Kanadában nemigen hallani, hogy valaki olyat mondjon: ha ez meg ez a kormány kerül hata-

lomra, elmegyek innen. Magyarországon ez vérre megy. Persze, amíg él az ember, mindent kibír. Ahogy a filozófus Bertrand Russell mondta: a kommunizmust is ki lehet bírni, azt a 300 évet.” Boldogabb országok lakóinak nem kis része töltött huzamosabb időt külföldön, sokan beszélnek idegen nyelveken s ez meg is látszik a gondolkodásukon. Kis hazánkban – nem kevesen – megbélyegzik azt, akinek „mindegy hogy hol él,” világméretekben gondolkodik, netán elvágyódik vagy el is megy innen. Korábban disszidensnek számított az ilyen, s ha elkapták, lecsukták. Ma pedig gyökértelen kozmopolitának, idegenszí-

vűnek, hazaárulónak tartják. Ezek bizonyára úgy gondolják, hogy az igazi magyar itt él, (hiszen „Magyarország a magyaroké”) Magyarországot, a magyar embereket másoknál különbnek tartják.

A honvágy legjobb gyógyírja mégis csak az, ha valaki visszajön, netán visszatelepül. Azonnal elillan a nosztalgiaja. Azaz, a honvágy eltűnik, de a vágy egy képzel, egy normális hon után megmarad. Talán Kunderának lenne igaza, hogy „az élet máshol van”? Az is lehet, hogy maradéktalanul elégedett csak ott lehet az ember, ahol született, ahol az első szavakat tanul, ahol óvodába járt, ahol felnőtt? Csakhogy ehhez egy boldogabb országban kellene születni.

De mit is fecsegek itt össze-vissza, hiszen a honvágy már rég kiment a divatból.